

Π.3.2.5 Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης

Νεοελληνική Γλώσσα

Β΄ Λυκείου

Τίτλος:

«Προσωπικές αφηγήσεις»

Συγγραφή: ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΣΕΦΕΡΛΗ

Εφαρμογή: ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΣΕΦΕΡΛΗ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2013

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.5. Πιλοτική εφαρμογή και αξιολόγηση αντιπροσωπευτικού αριθμού σεναρίων από κάθε τύπο σε διαφοροποιημένες εκπαιδευτικές συνθήκες πραγματικής τάξης.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101 , Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Προσωπικές αφηγήσεις

Εφαρμογή σεναρίου

Παναγιώτα Σεφερλή

Δημιουργία σεναρίου

Παναγιώτα Σεφερλή

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική Γλώσσα

Τάξη

Β΄ Λυκείου

Σχολική μονάδα

2ο Γενικό Λύκειο Χολαργού

Χρονολογία

Από 18-02-2013 έως 13-03-2013

Διδακτική/θεματική ενότητα

2^η ενότητα: Τα βιογραφικά είδη. Ειδικότερα: ταξινόμηση των βιογραφικών και αυτοβιογραφικών ειδών και χαρακτηριστικά της αυτο-βιογραφικής αφήγησης: σ. 70-72, γνωριμία με τα αυτο-βιογραφικά είδη που παρουσιάζονται σ' αυτό: βιογραφία, μυθιστορηματική βιογραφία, σ. 73, βιογραφικό σημείωμα, σ. 77-78, αυτοβιογραφία και μυθιστόρημα με αυτοβιογραφικά στοιχεία, σ. 85, αυτοβιογραφικό σημείωμα, σ. 86, 89-90, απομνημονεύματα, σ. 104, ημερολόγιο, σ. 108-111.

Διαθεματικό

Όχι.

Χρονική διάρκεια

9 διδακτικές ώρες.

Χώρος

I. Φυσικός χώρος: Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας εξοπλισμένη με προβολικό και υπολογιστή, εργαστήριο πληροφορικής.

II. Εικονικός χώρος: wiki.

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

Επαρκής γνώση των λογισμικών γενικής χρήσης (επεξεργαστής κειμένου) εκ μέρους των μαθητών και, όσον αφορά στον εκπαιδευτικό, εξοικείωση με το κοινωνικό λογισμικό του web 2.0, το wiki, ως κοινότητα μάθησης και χώρο αλληλεπίδρασης για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Πριν την εφαρμογή του σεναρίου θα πρέπει ο εκπαιδευτικός να δημιουργήσει ατομικούς λογαριασμούς για τον κάθε μαθητή και να τους ενημερώσει σχετικά με το περιβάλλον και τον τρόπο χρήσης του.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο εφαρμόστηκε στην τάξη.

Το σενάριο στηρίζεται

Παναγιώτα Σεφερλή, Προσωπικές αφηγήσεις, Νεοελληνική Γλώσσα Β' Λυκείου, 2013.

Το σενάριο αντλεί

-

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ/ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πλαίσιο του συγκεκριμένου σεναρίου οι μαθητές με τρόπο διερευνητικό εξοικειώνονται με το ευρύ ρεπερτόριο των αυτοβιογραφικών ειδών και έχουν την ευκαιρία να αφηγηθούν οι ίδιοι τις προσωπικές τους ιστορίες. Συγκεκριμένα, κατά την πρώτη φάση, προσεγγίζουν, στο πλαίσιο της ολομέλειας, το υλικό του σχολικού βιβλίου σχετικά με τα αυτοβιογραφικά είδη με σκοπό να αντιληφθούν το εύρος, την ποικιλία και τις διαφορετικές επικοινωνιακές ανάγκες που αυτά εξυπηρετούν.

Κατά τη δεύτερη φάση, σε τριμελείς/τετραμελείς ομάδες, επεξεργάζονται αντίστοιχα φύλλα εργασίας που αφορούν σε ποικίλα αυτοβιογραφικά είδη με σκοπό να παρουσιάσουν στην ολομέλεια τα ευρήματά τους και να γίνει συζήτηση σχετικά με τα χαρακτηριστικά των συγκεκριμένων κειμενικών ειδών, δηλαδή το περιεχόμενο, την οργάνωση, τον συντάκτη, τη γλώσσα και τους άλλους επικοινωνιακούς πόρους, τον σκοπό σύνταξης, τους αποδέκτες κτλ. Στο τέλος της φάσης αυτής συμφωνούμε με τους μαθητές να συνθέσουν στο σπίτι τις δικές τους, ατομικές, προσωπικές αφηγήσεις και να τις παρουσιάσουν το επόμενο δίωρο. Συνεπώς, κατά την τρίτη φάση, οι μαθητές αφηγούνται οι ίδιοι προφορικά τις προσωπικές-οικογενειακές τους ιστορίες (προσχεδιασμένος προφορικός λόγος), επιλέγοντας τρόπους και μέσα έκφρασης, με σκοπό την παρουσίασή τους στην ολομέλεια. Το wiki της τάξης λειτουργεί ως χώρος διαμοίρασης αρχείων, συγκεκριμένα των φύλλων εργασίας που επεξεργάζονται οι μαθητές κατά τη δεύτερη φάση (Μπαλτά κ. ά 2011).

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η πρότασή μας εντάσσεται στο πλαίσιο της παιδαγωγικής των γραμματισμών, σύμφωνα με την οποία οι μαθητές προσεγγίζουν, και ως αναγνώστες και ως δημιουργοί, κλασικού αλλά και ψηφιακού τύπου κειμενικά είδη που εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία των αυτοβιογραφικών. Για να μπορέσουν να διακρίνουν τα είδη αυτά, αλλά και να τα συνδέσουν με το ευρύ γένος του αφηγηματικού λόγου, θα

πρέπει να διερευνήσουν τις συμβάσεις, σύμφωνα με τις οποίες συγκροτούνται ως κείμενα, το θεματικό τους περιεχόμενο, το ύφος και τη δομή τους και να συνδέσουν τις παρατηρήσεις αυτές με τις αντίστοιχες κοινωνικές και ιστορικές περιστάσεις εντός των οποίων δημιουργούνται και προσλαμβάνονται (Μητσικοπούλου χ. χ.). Για τον λόγο αυτό η επιλογή τους γίνεται με γνώμονα την προέλευσή τους από ποικίλα κοινωνικά και ιστορικά πεδία.

Τα αυτοβιογραφικά κείμενα ως αφηγηματικά κείμενα συγκροτούν τα γεγονότα στον άξονα του χρόνου κατεξοχήν, χωρίς να μένει έξω από αυτά και ο άξονας του χώρου. Η οργάνωσή τους σε επίπεδο μάκρο- και μικρο-δομής γίνεται αντικείμενο διερεύνησης στην τάξη με σκοπό, όσο είναι εφικτό, την ανάδειξη του δομικού σχήματος που τα διέπει, αλλά και τον βαθμό απόκλισης από αυτό, της αιτιακής και χρονικής σχέσης των γεγονότων και των αντίστοιχων δεικτών, της λειτουργίας των ρηματικών φράσεων και των σημασιών που προσλαμβάνουν εντός των συμφραζομένων τους (δράση, συναίσθημα, αξιολόγηση-σχόλιο) και τη μελέτη του αφηγηματικού ύφους και των παραμέτρων του που διαμορφώνονται από την ταυτότητα του αφηγητή, τη σχέση του με τα αφηγούμενα γεγονότα, τον σκοπό της αφήγησης, τους αποδέκτες, το κανάλι επικοινωνίας κ. ά. (Πολίτης χ. χ· Knapp & Watkins 2005).

Η προσέγγιση της διδασκαλίας με βάση τα κειμενικά είδη δεν ακολουθεί, ωστόσο, ένα ρυθμιστικό πρότυπο σύμφωνα με το οποίο οι μαθητές ασκούνται στην εκμάθηση και την αναπαραγωγή σταθερών κειμενικών προτύπων-κανονικοτήτων. Η μετάβαση από την εισαγωγική φάση, με αφετηρία τη γλωσσική ύλη του σχολικού εγχειριδίου (θεωρία και ανθολογούμενα κείμενα), στις επόμενες φάσεις, την επεξεργασία σύγχρονου κειμενικού υλικού και την παραγωγή των δικών τους κειμένων, τους δίνει τη δυνατότητα να αντιληφθούν ότι τα κείμενα δεν είναι αμετάβλητες φόρμες και ότι, αν και υπακούουν, κατά το μάλλον ή ήττον, σε κάποιες κανονικότητες, εξελίσσονται και διαμορφώνουν τα χαρακτηριστικά τους σε απόλυτη συνάφεια με την κοινωνική και πολιτισμική πραγματικότητα, την οποία

πραγματώνουν, και τις εκάστοτε επικοινωνιακές πρακτικές. Ιδιαίτερα στην εποχή μας, όπου οι τεχνολογίες της πληροφορίας και επικοινωνίας διαμορφώνουν ένα νέο επικοινωνιακό τοπίο, η αποσταθεροποίηση των κειμενικών ειδών, η υβριδοποίησή τους, το υπερκείμενο, η πολυτροπικότητα και ο παραμερισμός της γλώσσας από άλλους σημειωτικούς πόρους αποτελούν ζητήματα στα οποία θα πρέπει να εστιάσει η διδασκαλία (Κουτσογιάννης 2010).

Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Το ευρύτατο ρεπερτόριο των βιογραφικών και αυτοβιογραφικών ειδών δε βρίσκεται έξω από τις αναγνωστικές (αλλά και συγγραφικές) εμπειρίες των μαθητών, είτε ως κείμενα που προσεγγίζονται στο σχολείο, λ.χ., στο μάθημα της λογοτεχνίας, είτε ως κείμενα στον τύπο και στα άλλα ΜΜΕ είτε ως προσωπικές επιλογές των μαθητών προς ανάγνωση, είτε ως κείμενα που πραγματώνουν δικές τους επικοινωνιακές ανάγκες. Επομένως, ο στόχος εδώ είναι:

- Να αποκτήσουν μια σαφέστερη εικόνα για την ευρύτητα και ποικιλία των συγκεκριμένων κειμενικών ειδών, την ιστορικότητα και εξέλιξή τους, τις επικοινωνιακές ανάγκες που καλούνται να πραγματώσουν σε σχέση με το αναγνωστικό κοινό (ιστορικά και κοινωνικά προσδιορισμένο και αυτό).

Γνώσεις για τη γλώσσα

Τα αυτοβιογραφικά κείμενα ως κατεξοχήν αφηγηματικά κείμενα χρησιμοποιούν τη γλώσσα, σε επίπεδο μικρό και μακροδομής, με ορισμένους τρόπους, τους οποίους καλούνται οι μαθητές να διερευνήσουν. Υπό αυτή την έννοια, προσδοκώμενα αποτελέσματα είναι:

- Να παρατηρήσουν και να σχολιάσουν τους δείκτες που δηλώνουν αιτιακές και χρονικές σχέσεις, τη λειτουργία των ρηματικών φράσεων και τις σημασίες που προσλαμβάνουν στο πλαίσιο των συμφραζομένων τους, τη χρήση της πρωτοπρόσωπης αφήγησης σε σχέση με τα βιωμένα γεγονότα, τη σχέση-

οπτική γωνία του αφηγούμενου προσώπου με τα γεγονότα που αφηγείται, τις υφολογικές επιλογές σε συνάρτηση με την επικοινωνιακή περίσταση και το αποτέλεσμα που δημιουργούν στο αναγνωστικό κοινό.

- Να ανιχνεύσουν το δομικό σχήμα της αφήγησης αλλά και το βαθμό απόκλισης των υπό εξέταση κειμένων από αυτό, εφόσον η ρευστότητα και αποσταθεροποίηση των κειμενικών ειδών είναι ιδιαίτερα ορατή στα λεγόμενα ψηφιακά κείμενα.

Γραμματισμοί

Πώς επηρεάζουν την εξέλιξη των αυτοβιογραφικών ειδών τα σύγχρονα μέσα πρακτικής γραμματισμού; Παρατηρούμε μεταβολές σε σχέση με την ταυτότητα των αφηγούμενων προσώπων, τον σκοπό και τους πόρους επικοινωνίας, τη γλώσσα, τις κειμενικές δομές, το αναγνωστικό κοινό; Σε σχέση, λοιπόν, με τους γραμματισμούς προσδοκώμενα αποτελέσματα είναι:

- *Ως προς τον γλωσσικό γραμματισμό:* Να αντιληφθούν, και ως αναγνώστες και ως δημιουργοί τέτοιων κειμένων, ότι οι γλωσσικές επιλογές σε όλα τα επίπεδα (λεξιλογικό, γραμματικο-συντακτικό, σημασιολογικό, υφολογικό) συνεργούν στη νοηματοδότηση του κειμένου.
- *Ως προς τον ψηφιακό γραμματισμό και τους πολυγραμματισμούς:* Να διερευνήσουν τους τρόπους με τους οποίους τα σύγχρονα μέσα πρακτικής γραμματισμού συμβάλλουν στη νοηματοδότηση των κειμένων είτε αυτών που διαβάζουν και προσπαθούν να κατανοήσουν είτε αυτών που γράφουν. Η υπερκειμενική δομή, η ρευστότητα των κειμένων, η πολυτροπικότητα, ως σύγχρονες παράμετροι της επικοινωνίας, δίνουν την αφορμή να συζητηθούν ζητήματα που αφορούν στις αναγνωστικές πρακτικές, την αλληλεπίδραση των σημειωτικών πόρων για την παραγωγή νοήματος, το αισθητικό-επικοινωνιακό αποτέλεσμα και τον ρόλο του κειμένου ως φορέα ιδεολογίας.
- *Ως προς τον κριτικό γραμματισμό:* Θεωρούμε ενδιαφέρον το σημείο που αφορά στην ιστορικότητα των αυτοβιογραφικών κειμένων, όχι μόνο ως

κειμένων που παράγονται και προσλαμβάνονται μια δεδομένη ιστορική στιγμή και σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο, άρα σηματοδοτούν μια πραγματικότητα ιστορικά και κοινωνικά προσδιορισμένη, αλλά, αν συμπεριλάβουμε στην έννοια της ιστορικότητας και την ιστορικότητα του αναγνώστη, τότε αναδεικνύονται ζητήματα σχετικά με τη δυναμική της πρόσληψης, τις διαφορετικές αναγνώσεις και νοηματοδοτήσεις (Πεσκετζή 1999). Θα μπορούσαμε, επομένως, να προκαλέσουμε ερωτήματα στους μαθητές σχετικά με την επικαιρότητα των κειμένων (ιδιαίτερα αυτών που έχουν γραφεί σε παλαιότερες εποχές και βρίσκονται σε απόσταση από τις αναγνωστικές και άλλες εμπειρίες τους, όπως, λ.χ., τα *Ημερολόγια του Σεφέρη* ή τα *Απομνημονεύματα των Μακρυγιάννη, Κολοκοτρώνη*), το αναγνωστικό ενδιαφέρον, τις επικοινωνιακές ανάγκες και το ιδεολογικό κλίμα της εποχής που αναζητά στις μαρτυρίες για το παρελθόν, όπως, λ.χ., το project και η έκθεση με τίτλο «Δυο φορές ξένος» (βλ. Β΄ φάση), τρόπους να σηματοδοτήσει εκ νέου όχι μόνο το παρελθόν αλλά και το παρόν.

Διδακτικές πρακτικές

Μια τέτοια προσέγγιση υπαγορεύει διδακτικές πρακτικές που απομακρύνονται από τη διεκπεραιωτική αντίληψη της «κάλυψης» της ύλης και την πρωτοκαθεδρία του δασκαλικού ρόλου και λόγου, επιτρέποντας στους μαθητές να ανακαλύψουν τη γλωσσική ύλη, να συνεργαστούν και να εκφέρουν τον προσωπικό τους λόγο.

Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Η περσινή απόπειρα διερευνητικής εξοικείωσης των μαθητών με την ποικιλία των βιογραφικών ειδών έφερε στο φως δυσκολίες σχετικά με την αναγνώρισή τους ως τέτοιων αλλά και τον καθορισμό των συμβάσεων/κανονικοτήτων που τα διέπουν. Παρόλο που τα βιογραφικά είδη δε βρίσκονται έξω από τις αναγνωστικές εμπειρίες

των μαθητών, δεν είναι εύκολο να κατανοηθούν ως κειμενικά είδη που επιτελούν συγκεκριμένες επικοινωνιακές ανάγκες, τα χαρακτηριστικά των οποίων διαμορφώνονται από την εκάστοτε ρητορική περίσταση. Η πρόκληση, επομένως, για τον διδάσκοντα είναι να διαμορφώσει τις κατάλληλες μαθησιακές συνθήκες, ώστε να τους δοθεί η ευκαιρία να συμμετέχουν ενεργά, και ως αναγνώστες και ως δημιουργοί, στη διδακτική προσέγγιση τέτοιων κειμένων· πρόκληση που βρίσκεται στο επίκεντρο σχεδιασμού του εν λόγω σεναρίου.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Σύμφωνα με τα ισχύοντα στο Π.Σ., με τη διδασκαλία της ενότητας επιδιώκεται: α) «να ασχοληθούν οι μαθητές με ορισμένα βιογραφικά είδη που εξυπηρετούν τις θεωρητικές και πρακτικές ανάγκες της καθημερινής τους επικοινωνίας», β) «να κατανοήσουν ότι σε κάθε βιογραφικό είδος χρησιμοποιείται διαφορετικό ύφος και γλωσσική ποικιλία, ανάλογα με το συγκεκριμένο είδος, το σκοπό του βιογράφου και το δέκτη στον οποίο απευθύνεται» και γ) «να διαπιστώσουν, προσεγγίζοντας ποικίλα βιογραφικά είδη, τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στη ζωή, το έργο, το χαρακτήρα ενός ατόμου και την εποχή στην οποία αυτό ζει» (ΑΠΣ - Οδηγίες διδασκαλίας 2011).

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Οι ΤΠΕ αξιοποιούνται ως μέσα πρακτικής γραμματισμού, ως μέσα δηλαδή ανάγνωσης, γραφής και παρουσίασης κειμένων. Αξιοποιείται, επίσης, το web 2.0 και συγκεκριμένα το κοινωνικό λογισμικό wiki ως περιβάλλον διαμοίρασης και από κοινού επεξεργασίας κειμένων με στόχο την κοινωνική οικοδόμηση της γνώσης.

Κείμενα

«[Δuo φορές ξένος](#)» (μαρτυρίες Ελλήνων και Τούρκων προσφύγων), cross media project.

Γ. Ιωάννου, «[En tαιs ημέραιs εκείναιs](#)».

Μ. Καραπάνου, «Η ζωή είναι αγρίως απίθανη», Αθήνα: Ωκεανίδα

Απομνημονεύματα Μακρυγιάννη, Κολοκοτρώνη. Έκφραση Έκθεση, β' τεύχος, Αθήνα: ΟΕΔΒ, σ. 149-154

«Οι Αθηναίοι: Κώστας Τσόκλης», στήλη στην εφημερίδα *Lifo*.

Ρ. Βαγιάνη, «[Η ραπτομηχανή](http://www.protagon.gr)», ανάρτηση στο ιστολόγιο <http://www.protagon.gr>

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α' φάση (ένα διδακτικό δίωρο, 18/02/2013): Εισαγωγή - Γνωριμία με τα βιογραφικά και αυτοβιογραφικά είδη.

Το εν λόγω δίωρο πραγματοποιήθηκε στην τάξη, στο πλαίσιο της ολομέλειας, με υλικό αναφοράς το σχολικό εγχειρίδιο. Μαζί με τους μαθητές επεξεργαστήκαμε το σχετικό υλικό του σχολικού εγχειριδίου (ταξινόμηση των βιογραφικών και αυτοβιογραφικών ειδών και χαρακτηριστικά της αυτοβιογραφικής αφήγησης: σ. 70-72, γνωριμία με τα αυτοβιογραφικά είδη που παρουσιάζονται σε αυτό: βιογραφία, μυθιστορηματική βιογραφία, σ. 73, βιογραφικό σημείωμα, σ. 77-78, αυτοβιογραφία και μυθιστόρημα με αυτοβιογραφικά στοιχεία, σ. 85, αυτοβιογραφικό σημείωμα, σ. 86, 89-90, απομνημονεύματα, σ. 104, ημερολόγιο, σ. 108-111).

Το σχολικό εγχειρίδιο, ως κείμενο αφετηρίας, έδωσε το έναυσμα για μια πρώτη συζήτηση σχετικά με το ευρύ ρεπερτόριο των βιογραφικών και αυτοβιογραφικών ειδών και τις ρητορικές περιστάσεις εντός των οποίων παράγονται και προσλαμβάνονται. Προς το τέλος της δεύτερης ώρας, ενημέρωσα τους μαθητές για τις επόμενες φάσεις (επεξεργασία φύλλων εργασίας για τα αυτοβιογραφικά είδη και παρουσίαση αυτών, παραγωγή λόγου). Διαμορφώσαμε, επίσης, έξι ομάδες εργασίας για τη Β' φάση, τριμελείς και τετραμελείς τον αριθμό, με το σκεπτικό της ανομοιογένειας ως προς το φύλο, τις επιδόσεις και τις γνώσεις των εργαλείων, ώστε να ευνοηθεί η αλληλεπίδραση και να συνδυαστούν οι δεξιότητες των μαθητών.

Οι στόχοι που είχαν τεθεί στη φάση αυτή, πρώτη γνωριμία με τα αυτόβιογραφικά είδη σε σχέση με το περιεχόμενό τους και εισαγωγή στην επόμενη φάση, επιτεύχθηκαν σε μεγάλο βαθμό.

Β΄ φάση (δύο διδακτικά δίωρα, 25/02/2013 και 04/03/2013): Ανάγνωση, κατανόηση αυτοβιογραφικών ειδών – επεξεργασία φύλλων εργασίας – παρουσιάσεις στην ολομέλεια.

Πρώτο δίωρο: Επεξεργασία αυτοβιογραφικών ειδών: Οι ομάδες εργάστηκαν στο εργαστήριο πληροφορικής. Σε κάθε σταθμό εργασίας υπήρχε ήδη ο φάκελος με τα φύλλα εργασίας (ισάριθμα με τις ομάδες), τον οποίον άνοιξαν και ενημερώθηκαν για το φύλλο που αντιστοιχούσε σε κάθε ομάδα. Το αποθήκευσαν αμέσως στο φάκελο με το όνομα της ομάδας τους και, στη συνέχεια, άρχισαν να το επεξεργάζονται.

Η πρώτη ομάδα επεξεργάστηκε [ένα βίντεο](#) με προσωπικές μαρτυρίες ανθρώπων που εκτοπίστηκαν από την πατρίδα τους μετά τη μικρασιατική καταστροφή και την ανταλλαγή των πληθυσμών, μέρος ενός cross media project με τίτλο «Δυο φορές ξένος» και ομότιτλης έκθεσης που φιλοξενήθηκε στο Μουσείο Μπενάκη. Μέσω του συγκεκριμένου φύλλου εργασίας, οι μαθητές διερεύνησαν τα χαρακτηριστικά της μαρτυρίας, ως ιστορικής πηγής αλλά κυρίως ως αφηγηματικού κειμένου που πραγματώνει μια συγκεκριμένη ρητορική περίσταση.

Η δεύτερη ομάδα επεξεργάστηκε [το πεζογράφημα](#) του Γ. Ιωάννου *En tαις ημέραις εκείναις* που ανθολογείται στην ιστοσελίδα του Σαραντάκου. Μέσω του συγκεκριμένου φύλλου διερεύνησαν τα χαρακτηριστικά του ως πεζογραφήματος, αλλά και ως μαρτυρίας με στόχο να προβληματιστούν για τα όρια ανάμεσα στη λογοτεχνία και την ιστορία ή ανάμεσα στα κειμενικά είδη που εντάσσονται στην ευρύτερη κατηγορία των αυτοβιογραφικών.

Η τρίτη ομάδα επεξεργάστηκε [το βιβλίο](#) της Μαργαρίτας Καραπάνου *Η ζωή είναι αγρίως απίθανη*, που περιλαμβάνει τα ημερολόγια της από το 1959 μέχρι το 1979. Οι μαθητές διερεύνησαν τα χαρακτηριστικά του ημερολογίου, ως ιδιαίτερου αφηγηματικού, αυτοβιογραφικού, είδους και τους λόγους για τους οποίους κείμενα με έντονα προσωπικό και εξομολογητικό χαρακτήρα περνάνε από τη σφαίρα του ιδιωτικού στη σφαίρα του δημοσίου.

Η τέταρτη ομάδα επεξεργάστηκε τα απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη και του Κολοκοτρώνη που ανθολογούνται στο σχολικό εγχειρίδιο (σ. 149-154). Η επιλογή έγινε με γνώμονα μια πρώτη γνωριμία των μαθητών με ένα μάλλον ανοίκειο γι' αυτούς είδος, το απομνημόνευμα, το οποίο μπορεί να αποτελέσει την αφορμή να συζητηθεί στη συνέχεια, στην ολομέλεια, η διάσταση της ιστορικότητας των κειμένων και η σχέση των αναγνωστών διαφορετικών ιστορικών πλαισίων με αυτά.

Η πέμπτη ομάδα επεξεργάστηκε ένα αυτοβιογραφικό σημείωμα του Κώστα Τσόκλη δημοσιευμένο στην ιστοσελίδα της εφημερίδας *Lifo*. Οι μαθητές σύγκριναν την οργάνωσή του με ανάλογα σημειώματα που υπάρχουν στο σχολικό εγχειρίδιο και κατέγραψαν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με τις σύγχρονες επικοινωνιακές περιστάσεις που καθιστούν τα κείμενα αυτά αξιανάγνωστα και δημοφιλή σε μερίδα αναγνωστών.

Η έκτη ομάδα επεξεργάστηκε μια προσωπική αφήγηση της Ρ. Βαγιάνη, η οποία φιλοξενείται στο ιστολόγιο <http://www.protagon.gr>. Εδώ ο προσδιορισμός του συγκεκριμένου κειμενικού είδους παρουσιάζει δυσκολίες, αφορμή για να προβληματιστούν οι μαθητές για την αποσταθεροποίηση και υβριδοποίηση των σύγχρονων ψηφιακών κειμένων αλλά και την ανταπόκριση των αναγνωστών μέσω της κατάθεσης σχολίων.

Κατά τη διάρκεια της εργασίας των ομάδων παρατηρούσα διακριτικά την πορεία, έλυνα απορίες και παρείχα ανατροφοδότηση όταν προέκυπτε ανάγκη.

Δεύτερο δίωρο: Ανακοίνωση των αποτελεσμάτων στην ολομέλεια και συζήτηση:

Η παρουσίαση έλαβε χώρα στο εργαστήριο πληροφορικής και αξιοποιήθηκε ο κεντρικός υπολογιστής που συνδέεται με το προβολικό. Ο εκπρόσωπος κάθε ομάδας (που αποφασίστηκε στο πλαίσιο της ομάδας χωρίς τη δική μου παρέμβαση) παρουσίασε στην ολομέλεια τα ευρήματα, σύμφωνα με τα καταγεγραμμένα στο αντίστοιχο φύλλο εργασίας. Ο δικός μου ρόλος ήταν να συντονίσω την παρουσίαση

και συζήτηση, επισημαίνοντας τα αξιοπρόσεκτα ευρήματα και θέτοντας ερωτήματα. Ένας μαθητής κατέγραφε στον πίνακα τα κύρια σημεία της όλης συζήτησης.

Αρχικά, καταγράφηκαν τα σχετικά με την ταυτότητα των κειμένων: βιντεοσκοπημένες προφορικές μαρτυρίες, μυθιστόρημα με τη μορφή ημερολογίου, απομνημονεύματα, αφήγημα με χαρακτηριστικά μαρτυρίας, αυτοβιογραφικό σημείωμα και αυτοβιογραφική αφήγηση με χαρακτηριστικά ημερολογίου και αυτοβιογραφικού σημειώματος. Οι μαθητές αντιλήφθηκαν τη μεγάλη ποικιλία των κειμενικών ειδών που εντάσσονται στην ευρεία κατηγορία των αυτοβιογραφικών και τη δυσκολία της ταξινόμησής τους, κυρίως αυτών που δημοσιεύονται σε ιστοσελίδες και ιστολόγια.

Στη συνέχεια αναδείχθηκαν και καταγράφηκαν ορισμένες κανονικότητες, βάσει των οποίων μπορούν να χαρακτηρισθούν ως αυτοβιογραφικά: η αφήγηση μιας προσωπικής εμπειρίας, η οργάνωση στον άξονα του χρόνου, η ύπαρξη χρονικών και αιτιακών δεικτών, η πρωτοπρόσωπη αφήγηση, η αξιοποίηση των ρημάτων, των ιστορικών χρόνων συμπεριλαμβανομένου και του ιστορικού ενεστώτα, η διάκριση των ρημάτων σε αυτά που φανερώνουν δράση και σε αυτά που φανερώνουν συναίσθημα ή αξιολογούν το γεγονός, οι πληροφορίες που αναφέρονται στη ζωή και το έργο των αυτοβιογραφούμενων προσώπων και η οργάνωση αυτών των πληροφοριών σε συνάρτηση με το βαθμό συμφωνίας ή απόκλισης από το δομικό σχήμα της αφήγησης.

Συζητήθηκαν, επίσης, και τα χαρακτηριστικά που διακρίνουν το ένα είδος από το άλλο, σε σχέση πάντα με το πλαίσιο δημιουργίας και πρόσληψής τους: πότε, από ποιον, για ποιον, για ποιο σκοπό, με ποια γλώσσα/ύφος ή άλλους πόρους γράφονται/δημοσιεύονται, πού δημοσιεύονται. Ζητήματα που αναδείχθηκαν εδώ ήταν η σχέση των αφηγήσεων με τα ιστορικά γεγονότα και τις κρίσιμες ιστορικές περιόδους (μαρτυρίες, απομνημονεύματα, αφηγήματα), ο έντονα προσωπικός χαρακτήρας της αφήγησης σε σχέση με την επίσημη και επιστημονικά τεκμηριωμένη ιστορική αφήγηση, η χρήση τους ως δευτερογενών ιστορικών πηγών, η πρόκληση του

αναγνωστικού ενδιαφέροντος και η ανταπόκριση του αναγνωστικού κοινού. Ιδιαίτερα για τα δύο τελευταία η συζήτηση εστιάστηκε: α) στην ιστορικότητα των κειμένων (λ.χ., των απομνημονευμάτων) και την ιστορικότητα των αναγνωστών (ποιους ενδιαφέρει σήμερα η ανάγνωση των απομνημονευμάτων;), β) στην ανάγκη που υπαγορεύει τη δημοσιοποίηση αυστηρά προσωπικών κειμένων (με αφορμή την αυτοβιογραφική αφήγηση με μορφή ημερολογίου της Μαργαρίτας Καραπάνου) και γ) στη δυνατότητα που παρέχουν τα ηλεκτρονικά μέσα (ιστοσελίδες, ιστολόγια) στους αναγνώστες να καταθέσουν σχόλια πάνω σε αυτοβιογραφικά κείμενα (όπως του Τσόκλη και της Βαγιάνη) και να εκφράσουν τις ποικίλες και συχνά αντικρουόμενες στάσεις τους απέναντι σε αυτά. Το υλικό της φάσης αυτής με τα συμπληρωμένα φύλλα εργασίας αναρτήθηκε στο wiki ως γλωσσικό υλικό που οικοδομήθηκε από τα μέλη της κοινότητας.

Στο τέλος του δίωρου αποφασίστηκε από κοινού με τους μαθητές η περαιτέρω δράση όσον αφορά στην παραγωγή των δικών τους κειμένων. Συγκεκριμένα, αποφασίστηκε να προετοιμάσουν οι μαθητές στο σπίτι, ατομικά πλέον, σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο την προσωπική τους αφήγηση σχετικά με ένα γεγονός της ζωής τους που τους προκάλεσε ποικίλα συναισθήματα, ευχάριστα ή δυσάρεστα. Μία μαθήτρια πρότεινε να αποτελέσει αφορμή για την αφήγησή τους μια φωτογραφία που σημαίνει πολλά γι' αυτούς. Στους μαθητές άρεσε η ιδέα και συμφωνήσαμε, στο επόμενο δίωρο, να αφηγηθούν τα κείμενα τους προφορικά ενώπιον της ολομέλειας.

Αναφορικά με τη διαδικασία, οι μαθητές, εξοικειωμένοι πλέον με τον τρόπο αυτό διερεύνησης του κειμενικού υλικού, και μάλιστα στο πλαίσιο της ομάδας, εργάστηκαν χωρίς προβλήματα και κατέγραψαν στα [φύλλα εργασίας](#) σημαντικές παρατηρήσεις-ευρήματα. Επίσης, συμμετείχαν ενεργά κατά τη φάση παρουσίασης και συζήτησης στην ολομέλεια. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν σχετικά με τα χαρακτηριστικά των εν λόγω κειμένων ήταν σε μεγάλο βαθμό αναμενόμενα. Ωστόσο, ζητήματα, κριτικού κυρίως γραμματισμού, που αφορούν στην ιστορικότητα των

κειμένων και των αναγνωστών απλώς τέθηκαν χωρίς περαιτέρω εμβάθυνση. Εκείνο που παραμένει ζητούμενο, μιας και μιλάμε για κριτικό γραμματισμό, είναι ο ρόλος της τεχνολογίας στη διαμόρφωση σύγχρονων, έντονα υβριδικών κειμένων με αυτοβιογραφικές αναφορές σε συνάρτηση με τις κοινωνικές ταυτότητες που αυτά προβάλλουν και διαμορφώνουν (βλ. παρακάτω: Κριτική).

Τεκμήρια

Ομάδα 1 (Δυο φορές ξένος)

1. Το θέμα είναι συνεντεύξεις κάποιων ανθρώπων οι οποίοι μοιράζονται τις εμπειρίες τους από την ανταλλαγή των πληθυσμών μετά την Μικρασιατική καταστροφή.
2. Η κοινή τους εμπειρία είναι ο ξεριζωμός από την πατρίδα τους και τα προβλήματα που αντιμετώπισαν στην ένταξη στην καινούρια τους χώρα.
3. Πρόκειται για συνεντεύξεις κάποιων ανθρώπων που ταυτόχρονα λειτουργούν ως μαρτυρίες, καθώς είναι άνθρωποι οι οποίοι αφηγούνται παραδείγματα εξ'ιδίων δηλαδή από δικές τους εμπειρίες και επίσης σχετίζονται με σημαντικά ιστορικά γεγονότα.
4. Είναι άνθρωποι και των δύο φύλων που είτε οι ίδιοι είτε οι γονείς τους έχουν βιώσει τον ξεριζωμό. Κυρίως είναι μεσήλικες που φτάνουν ως την τρίτη ηλικία ασχέτως μορφωτικού επιπέδου, θρησκεύματος, εθνικότητας καθώς αυτό που μας ενδιαφέρει είναι οι εμπειρίες τους.
5. Το γραμματικό πρόσωπο στο οποίο αφηγούνται είναι το α' ενικό και πληθυντικό όταν μιλούν για τις ιστορίες τους επιθυμώντας να δώσουν έμφαση και παραστατικότητα στον λόγο τους αλλά και επειδή είναι συναισθηματικά φορτισμένοι. Όσο αφορά τους γραμματικούς χρόνους χρησιμοποιούν ιστορικό ενεστώτα όταν περιγράφουν τα συναισθήματα τους και αόριστο όταν περιγράφουν τα γεγονότα που συνέβησαν τότε και την συμπεριφορά των ανθρώπων απέναντί τους.
6. Στην αφήγηση του κος Νικολαΐδη διακρίνεται πολύ έντονα η χρονική αλληλουχία των γεγονότων. Επίσης όμως, διαφαίνεται η σχέση αιτιότητας ορισμένων γεγονότων μεταξύ τους. Για παράδειγμα, η υπόσχεση στην μητέρα του ήταν ο λόγος του ταξιδιού του στην Μικρά Ασία αλλά και το γεγονός ότι γνωρίστηκαν τόσο καλά τις ώρες που παρέμειναν στο νυν σπίτι της κυρίας Φατιμά και πρώην της μητέρας του βοήθησε στο να κατανικήσουν τις κακές εντυπώσεις που είχε ο ένας λαός για τον άλλο. Αυτό συμβαίνει, γιατί όλες μας οι κινήσεις υπαγορεύονται από κάποιες καταστάσεις (αίτια) και πάντα στο μυαλό μας έχουμε την σχέση αιτίου-αποτελέσματος και την φανερώνουμε στον λόγο μας!
7. Ο λόγος του κυρίου Νικολαΐδη εφαρμόζεται στο δομικό σχήμα της αφήγησης που μας δίνεται. Ξεκινά με μία εισαγωγή, δηλαδή την υπόσχεση που έδωσε στην

μητέρα του για να πάει στο πατρικό του σπίτι και έπειτα μας προσανατολίζει για το πότε είχε δώσει την υπόσχεση και για ποιο λόγο ένιωθε υποχρεωμένος για αυτή του την επίσκεψη. Επιπλέον, υπάρχει εσωτερική αξιολόγηση καθώς ενώ μιλάει παραθέτει τα συναισθήματα του και έτσι σχολιάζει τα γεγονότα. Βέβαια, επειδή πρόκειται για συνέντευξη υπάρχουν και άρρητα στοιχεία κινήσεις χεριών, συγκίνηση στο τέλος της μαρτυρίας του που αξιολογούν τα συμβάν, καθώς αυτό τον έχει σημαδέψει. Η αφήγηση του είναι κυκλική διότι ξεκινάει με την υπόσχεση στην μητέρα του πριν πεθάνει και τελειώνει με τα λουλούδια που του έδωσε η κυρία Φατιμά να τα αφήσει στον τάφο της μητέρας του.

8. Ο τίτλος τραύμα αντικατοπτρίζει τα δραματικά γεγονότα της ανταλλαγής που έζησαν τόσο οι Έλληνες της Τουρκίας όσο και οι Τούρκοι της Ελλάδας κατά την διάρκεια του Μικρασιατικού πολέμου. Ο ξεριζωμός που βίωσαν από τον τόπο και την πατρίδα τους προκάλεσε μια πληγή που δεν έκλεισε ποτέ.
9. Ο θεατής είναι φυσικό να συγκινείται με το συγκεκριμένο οπτικοακουστικό υλικό καθώς έρχεται αντιμέτωπος πρόσωπο με πρόσωπο με τους ανθρώπους που βίωσαν αυτές τις δραματικές καταστάσεις αλλά και τον εκτοπισμό από την πατρίδα τους. Η Μικρασιατική καταστροφή είναι ένα πολύ πονεμένο κομμάτι της ιστορίας και το γεγονός ότι βλέπεις τους ανθρώπους να είναι τόσο έντονα φορτισμένοι, επηρεάζει και εσένα.

Ομάδα 2 (Εν ταις ημέραις εκείναις)

Θέμα 1^ο: Ο συγγραφέας στο κείμενο του αναφέρεται στις εξοντώσεις και τους διωγμούς σε βάρος των Εβραίων κατά την Γερμανική κατοχή στην περιοχή της Θεσσαλονίκης. Πραγματεύεται τις συνήθειες των Εβραίων καθώς και τον τρόπο αντιμετώπισης τους από τον Γερμανούς και τους Έλληνες της Θεσσαλονίκης.

Θέμα 2^ο: Ο συγγραφέας προσδίδει το χαρακτηρισμό πεζογράφημα στο κείμενο του. Από μια άλλη οπτική γωνία θα μπορούσαμε το θεωρήσουμε ως πεζογράφημα εφόσον διαθέτει λογοτεχνικά στοιχεία που το καθιστούν διήγημα. Ωστόσο ο συγγραφέας διατηρεί στο κείμενο του ύφος που παραπέμπει σε μαρτυρία. Καταγράφει γεγονότα τα οποία αποτελούν βιώματα της προσωπικής του ζωής, την χρονική περίοδο της γερμανικής κατοχής. Από την ανάγνωση του κειμένου συμπεραίνουμε ότι ο αφηγητής συνδέεται άμεσα με τα γεγονότα που αναφέρει. Αναφέρεται σε μία περίοδο όπου ζούσε κάτω από το ζυγό της γερμανικής κατοχής και οι δυσκολίες που αντιμετώπιζε ήταν αρκετές. Πιο συγκεκριμένα όμως περιγράφει με παραστατικότητα το γεγονός της δίωξης και των μαρτυριών που ζούσαν οι Εβραίοι. Οι διωγμοί των Εβραίων αποτελούσαν σύνηθες φαινόμενο για την εποχή καθώς και η αντιμετώπιση του ελληνικού λαού ήταν παθητική απέναντί τους.

Θέμα 3^ο: Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί οικείο ύφος στην αναφορά των γεγονότων. Κυριαρχεί το άενικό πρόσωπο καθώς ο ίδιος περιγράφει τα χρόνια της κατοχής και ο χρόνος που επιλέγει να χρησιμοποιήσει είναι ο αόριστος, αναφερόμενος σε περιστατικά του παρελθόντος. Με τη χρήση χρονικών συνδέσμων τονίζει τις χρονικές περιόδους που μεσολαβούν από τα γεγονότα στα οποία αναφέρεται. Με τη χρήση αιτιολογικών συνδέσμων αιτιολογεί τις στάσεις των ανθρώπων και τις καταστάσεις στις οποίες αναφέρεται.

Θέμα 4^ο: Οι σχέσεις χρόνου και αιτιότητας αποτελούν κύρια χαρακτηριστικά της αφήγησης. Στο κείμενο ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αυτούς τους δείκτες με σκοπό να κάνει το περιεχόμενο του κειμένου πιο ζωντανό και παραστατικό. Αιτιολογεί τα περιστατικά και αναφέρει τη χρονική στιγμή των γεγονότων.

Θέμα 6^ο: Ο συγγραφέας στο τέλος του κειμένου του παραθέτει το σκοπό για τον οποίο έγραψε αυτό το πεζογράφημα. Έγραψε αυτό το κείμενο για τους Εβραίους οι οποίοι ήταν αθώοι και δεν έφταιγαν εκείνοι για την καταγωγή και την θρησκεία τους, που λόγω αυτού έγιναν το επίκεντρο της οργής των Γερμανών. Ωστόσο αποτελεί λόγο για τον οποίο συνέγραψε το κείμενο το να γίνουν γνωστά στον ελληνικό λαό τα δεινά και τα μαρτύρια που βίωσαν οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης.

Θέμα 7^ο: Το κείμενο χαρακτηρίζεται από την αυθεντικότητα της καταγραφής των γεγονότων και το ιδιαίτερο του ύφος. Ωστόσο δεν θα αποτελούσε ένα κείμενο το οποίο διεγείρει την προσοχή και το ενδιαφέρον μας. Αυτό οφείλεται κυρίως στην ηλικία μας αλλά και στα προσωπικά γούστα του καθενός. Για κάποιους εφήβους θα μπορούσε να θεωρηθεί διήγημα με κορυφαία και ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά που τους προσελκύουν στο να το διαβάσουν. Από την άλλη μεριά άλλοι έφηβοι το θεωρούν βαρετό και αδιάφορο για το οποίο δεν επιθυμούν να το διαβάσουν. Εμείς σαν ομάδα δεν το θεωρούμε ελκυστικό και ενδιαφέρον όσον αφορά το περιεχόμενό του.

Ομάδα 3 (Η ζωή είναι αγρίως απίθανη)

1. Τα κείμενα του βιβλίου είναι σελίδες από ημερολόγιο. Αυτό το καταλαβαίνουμε επειδή το κάθε απόσπασμα έχει ημερομηνία και είναι τοποθετημένο σύμφωνα με τη χρονολογία του, από το πιο μακρινό παρελθόν προς το πιο κοντινό. Επίσης η συγγραφέας μας αφηγείται την καθημερινή της ζωή από το 1959 έως το 1979, δηλαδή από το 13ο έτος της ηλικίας της έως το 33ο.
2. το ύφος είναι ανεπίσημο και η αφήγηση γίνεται στο α' ενικό πρόσωπο. Οι χρόνοι που χρησιμοποιούνται είναι ο αόριστος και ο παρατατικός, οι κύριοι αφηγηματικοί χρόνοι. Τα ρήματα δηλώνουν είτε συναισθήματα («βαριέμαι») είτε δράση («ανεβήκαμε», «κάτσαμε»). Τα χρονικά επιρρήματα, σύνδεσμοι ή φράσεις («το βράδυ», «σε μισή ώρα», «και τότε», «ποτέ», «τη νύχτα», «έπειτα από τέσσερις μήνες») δείχνουν τη σειρά των γεγονότων και τα αιτιολογικά επιρρήματα («γιατί») μάς δείχνουν τα κίνητρα των πράξεων. Επίσης, το χρονικό επίρρημα («και τότε»), που το συναντάμε τρεις φορές στο κείμενο, δε λειτουργεί μόνο ως χρονικός δείκτης, αλλά και ως δείκτης αιτιότητας, δηλώνοντας τα αποτελέσματα μιας ενέργειας (λ.χ., «αυτή η σκληρή κράτηση περίπου ένα τέταρτο. Και τότε αισθάνθηκα σαν κάτι να με δαγκώνει στην καρδιά»).
3. Οι σχέσεις αιτιότητας δεν δηλώνονται ξεκάθαρα. Υπονοείται όμως κάποια σχέση δράσης-αποτελέσματος. Για παράδειγμα, στην αρχή ο Αντώνης, προφανώς σκοπεύοντας να βρεθεί πιο κοντά με τη Μαργαρίτα, απομάκρυνε την Ελένη από το δωμάτιο και έτσι στη συνέχεια οι δυο τους έμειναν μόνοι. Η αφηγήτρια δεν ήταν ακόμη ερωτικά έτοιμη, με αποτέλεσμα να αντιδράσει και

να εντυπωθεί η εμπειρία της ως εφιάλτης στο μυαλό της, προκαλώντας της άσχημα όνειρα και ενοχές .

4. **Η δομή της αφήγησης:** α) Περίληψη: «Θυμάμαι με φρίκη εκείνη τη σκηνή»: Με αυτή τη φράση μας εισάγει στην αφήγηση του συμβάντος. Η αφήγηση αυτή παρεμβάλλεται μέσα στην αφήγηση της 9^{ης} Οκτωβρίου, μισή ώρα πριν το σχολείο (εγκιβωτισμένη αφήγηση). β) Προσανατολισμός: Η αναφορά του Αντώνη και το ότι η σκηνή έγινε στο σπίτι της μας προσανατολίζει στον τόπο και στα πρόσωπα. γ) Εξέλιξη της δράσης: Η δράση προωθείται με την αναφορά ενεργειών, όπως το ότι η αφηγήτρια είπε στον Αντώνη να ανέβει να κοιμηθούν παρέα, ενώ αργότερα όταν ήταν στην ταράτσα και μετά στο δωμάτιό της, ήταν ο Αντώνης που έκανε την πρώτη κίνηση, διώχνοντας την Ελένη από το δωμάτιο. δ) Αξιολόγηση: «Το πώς βαριέμαι να πάω είναι κάτι το απεριγράπτο.» «Μια ευχαρίστηση απλώθηκε» «μια χαρά με κυρίευε» «Εκείνη τη στιγμή τον αγαπούσα πολύ» «αισθάνθηκα κάτι να με δαγκώνει στην καρδιά. Κάτι που με πόνεσε πολύ.» «Σιχαινόμουν τον εαυτό μου... έτσι πρέπει να κάνουν» «Μου έκανε καλό» «δεν είναι της ηλικίας μου αυτά τα πράγματα» «Σιχαινόμουν τον εαυτό μου έπειτα». ε) Κλείσιμο: «Αυτό είναι ένα μυστικό που δεν το ξέρει κανένας, ούτε η μαμά, που συνήθως της τα λέω όλα».

Ομάδα 4 (Μακρυγιάννης και Κολοκοτρώνης αυτοβιογραφούμενοι)

1. Τα απομνημονεύματα είναι ένα αυτοβιογραφικό είδος το οποίο συγγράφεται με σκοπό τη προβολή πολιτικών-στρατιωτικών γεγονότων που συνέβησαν στο παρελθόν. Αυτά τα γεγονότα θεωρούνται σημαντικά από το τους συγγραφείς. Από ό,τι βλέπουμε (από τα απομνημονεύματα στη σελίδα 149-154) τα πρόσωπα που συνθέτουν τα απομνημονεύματα είναι άνθρωποι, οι οποίοι έπαιξαν κάποιο σημαντικό ρόλο στα γεγονότα που αφηγούνται. Τα γεγονότα αυτά γράφονται με σκοπό τον παραδειγματισμό, μέσω των πράξεων των αυτοβιογραφουμένων. Παράλληλα, σκοπό αποτελεί η ιστορική καταγραφή(χρησιμοποιούνται, δηλαδή ως δευτερεύουσες ιστορικές πηγές).
2. Η γλώσσα που χρησιμοποιείται και στα δύο απομνημονεύματα (του Μακρυγιάννη και του Κολοκοτρώνη), είναι η απλή δημοτική της εποχής. Το ύφος τόσο του Μακρυγιάννη όσο και του Κολοκοτρώνη είναι προσωπικό. Το γραμματικό πρόσωπο που κυριαρχεί είναι το α' (με εναλλαγή ενικού και πληθυντικού) λόγω του αυτοβιογραφικού χαρακτήρα των απομνημονευμάτων. Οι χρόνοι που χρησιμοποιούνται είναι παρελθοντικοί διότι τα γεγονότα της αφήγησης συνέβησαν στο παρελθόν. Παρατηρούμε την ύπαρξη χρονικών δεικτών.
3. Αυτές οι αρχές επιβεβαιώνονται, εφόσον τα γεγονότα έχουν μια χρονική συνοχή και το ένα αποτελεί αίτιο πραγματοποίησης του άλλου. Άρα τα γεγονότα συνδέονται με σχέση αίτιου-αποτελέσματος. Π.χ. στη σελίδα 153, η είδηση της άλωσης του Μεσολογγίου τους έκανε να φορέσουν μαύρα.
4. Στα απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη, στο απόσπασμα «Το τραγούδι», παρατηρούμε κατευθείαν τον προσανατολισμό, εφόσον περίληψη δεν υπάρχει. Ο Μακρυγιάννης, δίνει πληροφορίες υποδομής για το τι έκανε ο ίδιος και οι σύντροφοί του ενώ είχαν στρατοπεδεύσει. Ο προσανατολισμός δεν παρατηρείται

μόνο στην αρχή αλλά και μετά το τραγούδι (βλ. απόσπασμα), οπότε ο Μακρυγιάννης δίνει πληροφορίες για μια σύγκρουση που έγινε. Παράλληλα στο κείμενο αυτό βλέπουμε και την αξιολόγηση. Ο Μακρυγιάννης μιλά για το τι ένιωθε αφού τραγούδησε στους συντρόφους του. Επιπροσθέτως, η εξέλιξη της δράσης είναι χαρακτηριστικό κάθε αφήγησης. Έτσι δεν μπορεί να λείπει από «το τραγούδι» που είναι μέρος μιας μεγαλύτερης αφήγησης. Πιο συγκεκριμένα η δράση κλιμακώνεται με συνοχή και τα γεγονότα συνδέονται χρονικά. Άρα διαπιστώνουμε ότι το κείμενο του Μακρυγιάννη έχει στοιχεία αφηγηματικής δομής, λόγω του ιστορικού του χαρακτήρα.

- 5) Τα κείμενα αυτά ενδιαφέρουν τους αναγνώστες οι οποίοι θέλουν να εξετάσουν την οπτική γωνία από την οποία βλέπουν δύο από τους σημαντικότερους ήρωες της Ελληνικής Επανάστασης τα ιστορικά γεγονότα.

Ομάδα 5 (Οι Αθηναίοι)

- 1) Το κείμενο εντάσσεται στην κατηγορία των αυτοβιογραφικών σημειωμάτων.
- 2) Στο κείμενο συναντάμε στοιχεία για τη ζωή και το έργο του Κώστα Τσόκλη. Συγκεκριμένα για τη ζωή του αναφέρεται στις πρώτες επτά παραγράφους, στις οποίες μιλάει για τις συνθήκες ζωής του, τις σπουδές του και τις αντιλήψεις του, ενώ στις επόμενες, μέχρι τον επίλογο, παρουσιάζει όχι μόνο τις καλλιτεχνικές δημιουργίες του, αλλά και την υλική προσφορά του, με τη δημιουργία για παράδειγμα ενός μουσείου στην Τήνο.
- 3) Τα στοιχεία που αναφέρει ο συγγραφέας παρουσιάζονται με χρονολογική σειρά. Συγκεκριμένα ξεκινάει με την παιδική του ηλικία το πώς και που ζούσε. Στην συνέχεια αναφέρει τι δουλειά έκανε ως έφηβος για να εξασφαλίσει τα προς το ζην, αλλά και τις σπουδές που έκανε ως φοιτητής στο εξωτερικό. Όταν γύρισε στην Ελλάδα, μετά από είκοσι χρόνια, εργάστηκε για την τέχνη, ως καλλιτέχνης που χρειαζόταν η Ελλάδα τότε. Τέλος αναφέρει την δυσάρεστη κατάσταση που βιώνει η χώρα μας σήμερα και τα σχέδια που έχει για το μέλλον.
- 4) Η γλώσσα που χρησιμοποιεί ο αυτοβιογράφος είναι καθημερινή και άμεση, ενώ το ύφος συνάδει με τα χαρακτηριστικά της γλώσσας και είναι απλό. Αφηγείται στο πρώτο ενικό πρόσωπο και ιδιαίτερα σε χρόνο αόριστο, αφού το μεγαλύτερο μέρος του κειμένου αναφέρεται στο παρελθόν. Επιπλέον χρησιμοποιεί πολλούς δείκτες αιτιότητας και χρόνου σε όλο το κείμενο για να δείξει την χρονολογική σειρά που συμβαίνουν τα γεγονότα, όπως και τα αποτελέσματά τους.
- 5) Υπάρχουν πολλά σημεία του κειμένου που παρατηρούμε σχέση αιτιότητας χρόνου. Μερικά από αυτά είναι τα εξής:
 - Το 1957 έφυγα για τη Ρώμη με υποτροφία, όπου συνειδητοποίησα με πίκρα πως ότι είχα μάθει μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν ίσχυε κι έπρεπε να το εγκαταλείψω.
 - Όταν ήρθε η Κατοχή, η ζωή μας έγινε ακόμα πιο άθλια.
 - Ο ελληνικός χώρος χρειαζόταν τότε και έναν καλλιτέχνη σαν εμένα κι αυτό με ξαναζωντάνεψε.
- 6) Στο κείμενο ο αφηγητής ξεκινάει την αφήγηση από το στάδιο «εξέλιξης τη δράσης», λέγοντας πού γεννήθηκε και αναφέροντας γεγονότα από την παιδική του ηλικία,

χωρίς να περιέχει «περίληψη» ή «προσανατολισμό». Επιπλέον υπάρχει «αξιολόγηση» αφού μετά από πολλά γεγονότα διατυπώνει το αποτέλεσμα που είχε. Επιπρόσθετα, δεν ολοκληρώνει την αφήγηση με κάποια συμπέρασμα, αλλά απλά δίνει μία γνώμη για τις πρόσφατες φωτιές από τις διαδηλώσεις στη Αθήνα.

- 7) Η εικόνα που συνοδεύει το κείμενο δεν έχει διακοσμητικό ρόλο, αφού συναντάμε τον συγγραφέα μπροστά από κάποια έργα τέχνης του, έτσι ώστε να μας δώσει μια εικόνα από τις δημιουργίες του, τις οποίες αναφέρει στο κείμενο.
- 8) Το κείμενο θα ενδιέφερε ένας σύγχρονος αναγνώστη, καθώς έχει την ευκαιρία να ακούσει μια γνώμη από έναν άνθρωπο ο οποίος έχει συνομιλήσει με πολλούς αξιόλογους ανθρώπους όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό. Παρόλα αυτά βλέπουμε πως υπάρχουμε ποικίλες απόψεις στα σχόλια που το συνοδεύουν, οι οποίες διχάζονται, αφού άλλες συμφωνούν μαζί του και άλλες τον αποδοκιμάζουν φανατικά.
- 9) Πιστεύουμε πως η ιστορία του Κώστα Τσόκλη, που μέσα στις δυσκολίες που αντιμετώπιζε από την παιδική του ηλικία, και που στο τέλος κατάφερε να ταξιδέψει και να σπουδάσει σε αρκετές χώρες του εξωτερικού, είναι από μόνο του ένα θαυμάσιο παράδειγμα, πως ακόμα και μέσα από τις δυσκολίες μπορεί να υπάρξει ένα λαμπρό μέλλον άμα το προσπαθήσει κανείς.

Ομάδα 6 (Η ραπτομηχανή)

1. Το θέμα της μικρής αυτοβιογραφίας περιστρέφεται γύρω από μια ραπτομηχανή της γιαγιάς της Ρίκας Βαγιάννη. Παράλληλα, συνδέει την εικόνα της ραπτομηχανής με την ζωή της.
2. Το κείμενο αυτό, κατά τη γνώμη μας, έχει χαρακτηριστικά ημερολογίου. Αυτό το καταλαβαίνουμε επειδή μας παρουσιάζει γεγονότα από τη ζωή της, προσωπικά δεδομένα με ανεπίσημο τρόπο. Ωστόσο είναι δύσκολο να το εντάξουμε σε κάποια συγκεκριμένη κατηγορία των αυτοβιογραφικών κειμένων επειδή δεν έχουμε πολλά στοιχεία.
3. Το ύφος της είναι προσωπικό και, όπως αναφέραμε πιο πάνω, ο τρόπος με τον οποίο αφηγείται είναι ανέμελος και ανεπίσημος. Χρησιμοποιεί κυρίως Παρακείμενο και Αόριστο χρόνο, καθώς αναφέρεται σε γεγονότα του παρελθόντος.
4. Παρατηρώντας την γλώσσα και το ύφος διακρίνουμε ότι είναι λιτό και απλό. Προσπαθεί να δώσει χρώμα στην αφήγησή της, να κάνει ζωντανό το παρελθόν της γιαγιάς της. Το ύφος έχει έντονο το αίσθημα της οικειότητας.
5. Υπάρχουν αρκετές αιτιακές συνδέσεις στο κείμενο όπως για παράδειγμα, «Όπου ζούσε η γιαγιά, Μαρίκα, ζούσε και η ραπτομηχανή». Σε αυτή τη πρόταση παρατηρούμε τη σχέση που έχει η γιαγιά με τη ραπτομηχανή. Επίσης, στην πρόταση: «Όπου ζούσα εγώ, μετά τη γιαγιά, ζούσε και η ραπτομηχανή» εκδηλώνεται η μετέπειτα σχέση της Ρίκας Βαγιάννης με τη γιαγιά της.
6. Στο κείμενο δεν υπάρχουν όλα τα στοιχεία της αφηγηματικής δομής. Υπάρχει ο προσανατολισμός («Η γιαγιά Μαρίκα είχε μια ραπτομηχανή Singer»),

υπάρχει εξέλιξη της δράσης (παρελθόν παρόν), υπάρχει και αξιολόγηση, π.χ. «Εντάξει, ομολογώ, το παρακάναμε λίγο στα βιβλία».

Γ' φάση (τρεις διδακτικές ώρες, 11/3 και 13/3): Παραγωγή προφορικού (προσχεδιασμένου) λόγου στο πλαίσιο της ολομέλειας.

Το αρχικό σενάριο προέβλεπε τη διάθεση αρκετών ωρών για την παραγωγή ποικίλων κειμενικών ειδών και μορφών παρουσίασης σχετικά με τις προσωπικές αφηγήσεις των μαθητών στο πλαίσιο ενός εργαστηρίου δημιουργικής γραφής. Ωστόσο, το βεβαρυμένο πρόγραμμα των μαθητών (εντός και εκτός σχολείου) και, γενικότερα, οι περιορισμοί αναφορικά με τον χώρο και τον χρόνο δεν επέτρεψαν την εφαρμογή του αρχικού σχεδιασμού. Έτσι, όπως αναφέρθηκε παραπάνω (Β' φάση, Β' δίωρο), αποφασίσαμε με τους μαθητές να επεξεργαστούν ατομικά στο σπίτι την προσωπική τους αφήγηση (προσχεδιασμένος προφορικός λόγος) με αφορμή μια φωτογραφία που τους προκαλεί ποικίλα συναισθήματα και να την παρουσιάσουν-αφηγηθούν στην τάξη ενώπιον των συμμαθητών τους. Κατά την προετοιμασία των κειμένων, συμφωνήσαμε, να αξιοποιήσουν τα δομικά στοιχεία της αφήγησης, τα οποία διερεύνησαν κατά την προηγούμενη (δεύτερη) φάση.

Το πρώτο δίωρο (11/3) της τρίτης φάσης αφιερώθηκε στην παρουσίαση των προσωπικών αφηγήσεων και η τρίτη ώρα (13/3) διατέθηκε για συζήτηση-σχολιασμό των κειμένων. Οι παρατηρήσεις από την εφαρμογή, κατά τη φάση αυτή, είναι οι ακόλουθες:

Δεν ανταποκρίθηκαν όλοι οι μαθητές στη ζητούμενη εργασία. Από το σύνολο των είκοσι μαθητών που αποτελούν το δυναμικό της τάξης είχαν ετοιμάσει κείμενα οι οκτώ. Οι λόγοι που επικαλέστηκαν ήταν ο φόρτος εργασίας και ο φόβος της έκθεσης. Εδώ τέθηκε εκ μέρους μου το ερώτημα πώς εξηγούν το γεγονός ότι, ενώ διαθέτουν αρκετό χρόνο για να ανεβάζουν φωτογραφίες στη σελίδα τους στο facebook και να σχολιάζουν και να αλληλεπιδρούν, δυσκολεύονται να ανταποκριθούν σε μια ανάλογη σχολική εργασία. Και κυρίως πώς εξηγούν τον φόβο της έκθεσης ενώπιον των

συμμαθητών τους στο πλαίσιο της κοινότητας τάξης, ενώ την ίδια στιγμή εκθέτουν στιγμιότυπα της ζωής τους στο διαδίκτυο και τα μοιράζονται με τους φίλους τους.

Πολλοί μαθητές διαμαρτυρήθηκαν λέγοντας ότι έχουν ήδη ξεκινήσει την προετοιμασία για τις εισαγωγικές εξετάσεις και δε διαθέτουν πλέον χρόνο στο facebook και ότι διαφέρει η αλληλεπίδραση στην τάξη από την αλληλεπίδραση σε μια εικονική κοινότητα όμως το facebook. Στην πρώτη περίπτωση γνωρίζουν ότι τα κείμενά τους θα αξιολογηθούν και θα βαθμολογηθούν, στη δεύτερη το βλέπουν ως διαδικασία που τους ψυχαγωγεί και τους ξεκουράζει. Για τη σχολική εργασία παραδέχτηκαν ότι δεν είναι τόσο ο φόβος της έκθεσης, αλλά η αμηχανία που αισθάνονται με τέτοιου είδους κείμενο, το οποίο ξεφεύγει από τη λογική των εξετάσεων και τα ζητούμενα σε αυτές κείμενα. Στο σημείο αυτό δύο μαθήτριες διαφώνησαν έντονα λέγοντας ότι η συγκεκριμένη εργασία τους φάνηκε πολύ ενδιαφέρουσα και διασκεδαστική και, επιπλέον, το σχολείο δεν μπορεί να λειτουργεί μόνο με τα πρότυπα του φροντιστηρίου.

Συνηγόρησαν και οι υπόλοιποι μαθητές που είχαν φέρει εργασίες υποστηρίζοντας ότι, κατά την προετοιμασία των κειμένων τους, είχαν την ευκαιρία να θυμηθούν, να συγκινηθούν και να κινητοποιηθούν συναισθηματικά. Οι περισσότεροι παραδέχτηκαν ότι, κρατώντας τις σημειώσεις τους, δεν εφάρμοσαν συνειδητά ή σκόπιμα τα δομικά στοιχεία της αφήγησης, έγραφαν αυθόρμητα.

Η τάξη παρακολούθησε με μεγάλο ενδιαφέρον τις αφηγήσεις και συμμετείχε με απορίες και σχόλια. Τα κοινά προσωπικά βιώματα, το άμεσο, εξομολογητικό και οικείο ύφος της αφήγησης και η κοινή γλώσσα ασφαλώς συνέβαλαν στην κινητοποίηση του ενδιαφέροντός τους.

Στη συζήτηση που ακολούθησε της παρουσίασης σχολιάστηκαν οι αφηγήσεις με κριτήρια: το θέμα, την σχέση του αφηγούμενου κειμένου με την αντίστοιχη φωτογραφία, τη γλώσσα, το ύφος, την οπτική, τον σκοπό και τα εξωγλωσσικά και παραγλωσσικά στοιχεία, μιας και επρόκειτο για προφορικές αφηγήσεις ενώπιον κοινού. Καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι τα ποιοτικά χαρακτηριστικά που καθιστούν

μια (προφορική) αφήγηση επιτυχημένη είναι: ένα θέμα που κινητοποιεί – και στις περισσότερες των περιπτώσεων είναι είτε ένα «τραύμα» (εννοώντας εδώ τη διάψευση μιας προσδοκίας, ένα κενό, μια απώλεια, ένα δυσάρεστο συναίσθημα) είτε ένα κωμικό στοιχείο, μια απρόσμενη ανατροπή –, η αμεσότητα στο ύφος (σε σχέση πάντα με το κοινό στο οποίο απευθύνεται), η σαφήνεια στις περιγραφές (πρόσωπα, χώροι, συμβάντα), οι χρονικοί δείκτες, οι παρεμβολές των σχολίων του αφηγητή και, τέλος, η στάση του σώματος, οι παύσεις, ο χρωματισμός και ο επιτονισμός της φωνής του ομιλητή. Το μέτρο της επιτυχίας είναι ο βαθμός της, κατά κύριο λόγο, συναισθηματικής εμπλοκής και ταύτισης του ακροατή με τα αφηγούμενα γεγονότα.

Παρόλο που, όπως ομολόγησαν οι μαθητές, δεν αξιοποίησαν συνειδητά τα όσα είπαμε, κατά την προηγούμενη φάση, για τα δομικά στοιχεία της αφήγησης (περίληψη, προσανατολισμός, εξέλιξη, αξιολόγηση, κλείσιμο) ωστόσο, οι αφηγήσεις τους μας έδωσαν την ευκαιρία να τα διακρίνουμε και να τα σχολιάσουμε. Σε αυτό βοήθησε το γεγονός ότι κάποιες αφηγήσεις μαγνητοφωνήθηκαν (κατόπιν συγκατάθεσης των μαθητών) και κατά τη διάρκεια της συζήτησης υπήρχε η δυνατότητα να ακούσουμε ξανά τα σημεία που παρουσίαζαν ενδιαφέρον.

Τα ηχητικά αρχεία των αφηγήσεων βρίσκονται στον οικείο φάκελο *Τεκμήρια*.

ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Φύλλο εργασίας 1

Δυο φορές ξένος

Ενεργοποιήστε την υπερσύνδεση του τίτλου (Δυο φορές ξένος) και παρακολουθήστε το βίντεο:

1. Ποιο είναι το θέμα του;
2. Τα πρόσωπα που μιλούν τα συνδέει μια κοινή εμπειρία. Ποια είναι αυτή;
3. Σε ποιο από τα αυτοβιογραφικά είδη θα μπορούσαμε να εντάξουμε το κείμενο αυτό; Για να απαντήσετε, μπορείτε να συμβουλευέστε το σχολικό βιβλίο (σ.

71), τις σημειώσεις σας από το προηγούμενο μάθημα, αλλά και την ταξινόμηση των κειμενικών ειδών [εδώ](#) (ενεργοποιήστε την υπερσύνδεση). Λάβετε υπόψη, επίσης, τη σχέση των αφηγούμενων προσώπων με τα γεγονότα, καθώς και τη σχέση των γεγονότων που αφηγούνται με συγκεκριμένη ιστορική περίοδο.

4. Ποια είναι τα πρόσωπα που αφηγούνται; Παρατηρήστε χαρακτηριστικά όπως φύλο, ηλικία, καταγωγή, μορφωτικό επίπεδο.
5. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιούν και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναισθήματα που δηλώνουν τα ρήματα που χρησιμοποιούν, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι* κτλ), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια* κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
6. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στις εν λόγω αφηγήσεις; Δείξτε πώς.
7. Παρακολουθήστε προσεκτικά την αφήγηση του Ελληνοκύπριου Κόκου Νικολαΐδη. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται σ' αυτήν το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω):
 - Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «*Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;*», «*Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;*».
 - Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «*Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της*».
 - Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρρητο) ερώτημα του ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο

ανακτάται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένιωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».

- Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγλωσσικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.
- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν ομαλή η συνύπαρξη μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η περίληψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε

περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου, Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

8. Οι ιστορίες που παρακολουθήσατε, έχουν το γενικό τίτλο «τραύμα». Γιατί; Για ποιο τραύμα γίνεται λόγος;
9. Ενεργοποιήστε την υπερένδεση για να μάθετε περισσότερα για το project [«Δυο φορές ξένος»](#). Γιατί, κατά τη γνώμη σας, το πολιτισμικό αυτό προϊόν θα ενδιέφερε /ή και θα συγκινούσε το σύγχρονο θεατή-αναγνώστη;

Φύλλο εργασίας 2

Εν ταις ημέραις εκείναις

Διαβάστε το κείμενο του Γ. Ιωάννου ενεργοποιώντας την υπερένδεση:

1. Ποιο είναι το θέμα του;
2. Το κείμενο δημοσιεύεται στη συλλογή πεζογραφημάτων [Η πρωτεύουσα των προσφύγων](#). Με ποια επιχειρήματα θα μπορούσαμε να τεκμηριώσουμε τον χαρακτηρισμό του ως πεζογραφήματος; Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι έχει και χαρακτηριστικά μαρτυρίας; Για να απαντήσετε, μπορείτε να συμβουλευέστε το σχολικό βιβλίο (σ. 71) και τις σημειώσεις σας από το προηγούμενο μάθημα. Λάβετε υπόψη, επίσης, τη σχέση του αφηγητή με τα γεγονότα, καθώς και τη σχέση των γεγονότων που αφηγούνται με συγκεκριμένη ιστορική περίοδο.
3. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιεί ο αφηγητής και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναίσθημα που δηλώνουν τα ρήματα, τους δείκτες αιτιότητας (επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι κτλ), αλλά και χρόνου (ύστερα, μετά, πριν, εν

τω μεταξύ, στη διάρκεια κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.

4. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στην εν λόγω αφήγηση; Δείξτε πώς.
5. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται σ' αυτήν το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω:)
 - Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;», «Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;».
 - Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της».
 - Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρητο) ερώτημα του ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο ανακτάται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».
 - Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι

ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγωγιστικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.

- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν ομαλή η συνύπαρξη μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η περίληψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου, Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

6. Για ποιο σκοπό γράφει το κείμενο αυτό ο συγγραφέας Γ. Ιωάννου, σύμφωνα με τη δήλωση του ιδίου; Θα είχατε να προσθέσετε εσείς κάτι παραπάνω ως προς τον σκοπό αυτό;
7. Θα ενδιέφερε/συγκινούσε τον σύγχρονο αναγνώστη; Ποιο ή ποια είναι τα σημεία του ενδιαφέροντος/της συγκίνησης; Σχολιάστε, επίσης, την ανθολόγησή του στη συγκεκριμένη ιστοσελίδα.

Φύλλο εργασίας 3

Η ζωή είναι αγρίως απίθανη

Ξεφυλλίστε το ομότιτλο βιβλίο και διαβάστε κάποια αποσπάσματα:

1. Σε ποιο από τα αυτοβιογραφικά είδη θα μπορούσαμε να εντάξουμε τα κείμενα του βιβλίου; Για να απαντήσετε, μπορείτε να συμβουλευέστε το σχολικό βιβλίο (σ. 72) και τις σημειώσεις σας από το προηγούμενο μάθημα. Λάβετε υπόψη, επίσης, τη σχέση της αφηγήτριας με τα γεγονότα που αφηγείται, καθώς και τη σχέση των γεγονότων με συγκεκριμένη την ιστορική πραγματικότητα.

Αφού διαβάσετε το απόσπασμα με ημερομηνία 9 Οκτωβρίου (1959), απαντήστε στα ερωτήματα 2, 3, 4:

2. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος της αφήγησης και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναισθήματα που δηλώνουν τα ρήματα, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι κτλ*), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια κτλ*) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
3. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στην εν λόγω αφήγηση; Δείξτε πώς.
4. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται στο εν λόγω απόσπασμα το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω):
 - Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;», «Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;».
 - Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της».

- Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρρητο) ερώτημα του ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο ανακτάται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένιωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».
- Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγλωσσικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.
- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν ομαλή η συνύπαρξη μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή

του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η περιλήψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου, Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

5. Για ποιο σκοπό γράφει τα κείμενα αυτά η δημιουργός κατά τη γνώμη σας;
6. Λαμβάνοντας υπόψη το σημείωμα της συγγραφέως Μαργαρίτας Καραπάνου στις αρχικές σελίδες («εκείνος που θα διαβάσει αυτές τις σελίδες...») και το σημείωμα του επιμελητή της έκδοσης στις τελευταίες (σ. 421-422), εξηγήστε το σκοπό έκδοσης του βιβλίου. Γιατί θα διάβαζε ο σύγχρονος αναγνώστης το ιδιαίτερα προσωπικό αυτό κείμενο;

Φύλλο εργασίας 4

Μακρογιάννης και Κολοκοτρώνης αυτοβιογραφούμενοι

Διαβάστε τα κείμενα που ανθολογούνται στο σχολικό βιβλίο (σ. 149-154):

1. Όπως βλέπετε, τα κείμενα αυτά χαρακτηρίζονται ως απομνημονεύματα. Προσπαθήστε να ορίσετε το αυτοβιογραφικό αυτό είδος, λαμβάνοντας υπόψη την ταυτότητα-ιδιότητα των προσώπων που τα γράφουν, τη σχέση τους με τα γεγονότα που αφηγούνται, τη σχέση των γεγονότων με συγκεκριμένες ιστορικές περιόδους και το σκοπό που ωθεί τα πρόσωπα αυτά στη συγγραφή τους.
2. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιούν και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-

συναίσθημα που δηλώνουν τα ρήματα που χρησιμοποιούν, τους δείχνει αιτιότητας (επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι κτλ), αλλά και χρόνου (ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.

3. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στις εν λόγω αφηγήσεις; Δείξτε πώς.
4. Διαβάστε τα αποσπάσματα «Το τραγούδι» (σ. 150-151) και «Το Μισολόγγι εχάθη» (σ. 153). Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται σ' αυτά το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω):
 - Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;», «Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;».
 - Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της».
 - Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρρητο) ερώτημα του ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο ανακτάται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένιωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».
 - Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά

τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγλωσσικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.

- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν ομαλή η συνύπαρξη μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η περίληψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου, Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

5. Θα ενδιέφεραν τα κείμενα αυτά το σημερινό αναγνώστη; Ποια είναι τα σημεία αυτού του ενδιαφέροντος;

Φύλλο εργασίας 5

Οι Αθηναίοι

Ενεργοποιήστε την υπερσύνδεση και διαβάστε το κείμενο που φιλοξενείται για τον εικαστικό Κώστα Τσόκλη:

1. Σε ποιο από τα αυτοβιογραφικά είδη θα μπορούσαμε να εντάξουμε το κείμενο αυτό; Για να απαντήσετε, μπορείτε να συμβουλευέστε το σχολικό βιβλίο (σ. 71-72) και τις σημειώσεις σας από το προηγούμενο μάθημα. Λάβετε υπόψη, επίσης, τη σχέση του αυτοβιογραφούμενου προσώπου με τα γεγονότα που αφηγείται, καθώς και τη σχέση των γεγονότων με την ιστορική πραγματικότητα.
2. Το σχολικό βιβλίο κάνει λόγο για δύο βασικούς σπονδύλους (σ. 78) γύρω από τους οποίους αρθρώνονται τα αυτό-βιογραφικά σημειώματα: τη ζωή και το έργο. Μπορούμε να τους ανιχνεύσουμε και στο κείμενο αυτό; Αναφέρατε τεκμήρια.
3. Στο σχολικό βιβλίο, επίσης, γίνεται λόγος για τον άξονα του χρόνου (σ. 78), πάνω στον οποίο οργανώνεται το αυτοβιογραφικό υλικό. Δείξε με τεκμήρια πώς επιβεβαιώνεται αυτό στο υπό εξέταση κείμενο.
4. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιεί ο αυτοβιογραφούμενος και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναισθήματα που δηλώνουν τα ρήματα, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι* κτλ), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια* κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
5. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στην εν λόγω αφήγηση; Δείξτε πώς.
10. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται σ' αυτήν το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω:) Αν υπάρχουν διαφοροποιήσεις πώς τις εξηγείτε;
 - Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;», «Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;».

- Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της».
- Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρρητο) ερώτημα του ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο ανακτάται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».
- Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγλωσσικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.
- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές

παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν ομαλή η συνύπαρξη μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η περιλήψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου, Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

6. Το κείμενο συνοδεύεται και από την εικόνα του καλλιτέχνη. Πιστεύετε ότι ο ρόλος της είναι διακοσμητικός ή συνομιλεί κατά κάποιο τρόπο με το κείμενο; Προτού απαντήσετε παρατηρήστε το πώς εικονίζεται ο καλλιτέχνης.
7. Το κείμενο που διαβάσατε φιλοξενείται, σε ιδιαίτερη στήλη, στην ιστοσελίδα μιας εφημερίδας του λεγόμενου free press. Για ποιους λόγους πιστεύετε θα ενδιέφερε το σύγχρονο αναγνώστη; Βγάζετε κάποιο συμπέρασμα από τα σχόλια των αναγνωστών. Ποιο;
8. Θα καταθέτατε εσείς κάποιο σχόλιο; Αν ναι ποιο;

Φύλλο εργασίας 6

Η ραπτομηχανή

Ενεργοποιήστε την υπερσύνδεση του τίτλου «Η ραπτομηχανή» και διαβάστε το κείμενο:

1. Ποιο είναι το θέμα του;
2. Σε ποιο από τα αυτοβιογραφικά είδη θα μπορούσαμε να εντάξουμε το κείμενο αυτό; Για να απαντήσετε, μπορείτε να συμβουλευέστε το σχολικό βιβλίο (σ.

- 71) και τις σημειώσεις σας από το προηγούμενο μάθημα. Λάβετε υπόψη, επίσης, τη σχέση της αφηγήτριας με τα γεγονότα, καθώς και τη σχέση των γεγονότων με την ιστορική πραγματικότητα.
3. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιεί η αφηγήτρια και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναισθήματα που δηλώνουν τα ρήματα, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι* κτλ), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια* κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
 4. Παρατηρήστε τη γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιεί και ιδιαίτερα: το γραμματικό πρόσωπο, τους γραμματικούς χρόνους, τις πράξεις-ενέργειες-συναισθήματα που δηλώνουν τα ρήματα, τους δείκτες αιτιότητας (*επειδή, αφού, καθώς, ενώ, έτσι* κτλ), αλλά και χρόνου (*ύστερα, μετά, πριν, εν τω μεταξύ, στη διάρκεια* κτλ) και προσπαθήστε να αιτιολογήσετε αυτές τις επιλογές.
 5. Καθολικές αρχές της αφήγησης είναι οι σχέσεις αιτιότητας και χρόνου. Επιβεβαιώνονται αυτές οι αρχές στις εν λόγω αφηγήσεις; Δείξτε πώς.
 6. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι εφαρμόζεται σ' αυτήν το δομικό σχήμα της αφήγησης; (δείτε παρακάτω:). Αν πάλι, όχι, δείξτε τα σημεία, όπου διαφοροποιείται.
 - Την περίληψη, η οποία προλογίζει το θέμα της ιστορίας, π.χ. «*Έμαθες τι έγινε χτες στη συναυλία;*», «*Έχεις ακούσει την ιστορία με το δράκο;*».
 - Τον προσανατολισμό, όπου δίνονται πληροφορίες υποδομής σχετικά με τι έκανε ποιος και πότε, π.χ. «*Πριν πολλά πολλά χρόνια κοντά σ' ένα κάστρο ήταν ένας δράκος. Στο κάστρο ζούσε μια πριγκίπισσα με το βασιλιά πατέρα της και τη βασίλισσα μητέρα της.*».
 - Την εξέλιξη της δράσης, όπου τα συμβάντα της ιστορίας διατάσσονται σε μια χρονική ακολουθία και δίνεται έτσι απάντηση στο (ρητό ή άρρητο) ερώτημα του

ακροατή και μετά τι έγινε;». Κάποιο ή κάποια από τα εξιστορούμενα γεγονότα διαταράσσουν τη συνήθη ισορροπία, η οποία στο τέλος με κάποιον τρόπο ανακτάται, ή διαμορφώνεται μια νέα τάξη πραγμάτων (λύση), π.χ. «Ο δράκος ένωθε μοναξιά, γι' αυτό, μια μέρα που η πριγκίπισσα βγήκε στο μπαλκόνι της, πήγε και την απήγαγε. Είδε όμως πόσο πολύ λυπημένη ήταν και έκανε κάτι πολύ συγκινητικό: Καθώς κοιμόταν, τη σήκωσε απαλά και την επέστρεψε στο κάστρο».

- Την αξιολόγηση, η οποία υπάρχει διάσπαρτη κατά την εξιστόρηση των γεγονότων και δείχνει τη σημασία τους, όπως επίσης τις στάσεις και τα συναισθήματα του αφηγητή προς αυτά. Η αξιολόγηση μπορεί να είναι εξωτερική, όταν ο αφηγητής αναστέλλει την αφήγησή του για να σχολιάσει ρητά τα γεγονότα, π.χ. «αυτή είναι η πιο κρίσιμη στιγμή της ιστορίας, ήταν πραγματικά τρομερό», ή στο παράδειγμά μας παραπάνω: «έκανε κάτι πολύ συγκινητικό»· μπορεί όμως να είναι και εσωτερική, όταν ο σχολιασμός δεν είναι ρητός, αλλά επιτυγχάνεται με παραγλωσσικούς τρόπους (κινήσεις χεριών, κεφαλιού, επιτονισμούς) ή/και μέσω της παρεμβολής λεξικών και συντακτικών δομών, όπως επιθέτων, επιρρημάτων κτλ. Στο παράδειγμά μας ο επιτατικός προσδιορισμός του «λυπημένη» («πόσο πολύ») αποτελεί εσωτερικό σχολιασμό μέσω του οποίου υποδηλώνεται ότι η πράξη του δράκου δεν ήταν καθόλου σωστή.
- Το κλείσιμο, όπου επιχειρείται η μετάβαση από τον παρελθοντικό κόσμο της ιστορίας στον παροντικό κόσμο της συνομιλίας. Εδώ μπορούν να γίνουν γενικές παρατηρήσεις ή να δηλωθούν τα γενικότερα συμπεράσματα του αφηγητή από τα γεγονότα που διηγήθηκε, π.χ. «ήταν το πιο αστείο θέμα που έχω δει». Στο παράδειγμά μας το κλείσιμο θα μπορούσε να έχει ως εξής: «Για να είναι λοιπόν ομαλή η συνύπαρξή μ' έναν άνθρωπο, πρέπει να μένει κοντά μας με τη θέλησή του και όχι να τον κρατάμε με τη βία». Πρέπει να σημειωθεί ότι δεν είναι υποχρεωτική η παρουσία όλων των παραπάνω συστατικών. Ειδικότερα, η

περίληψη και το κλείσιμο μπορεί να απουσιάζουν ή να συρρικνώνονται σε περιστάσεις οικειότητας. Επιπλέον, η αξιολόγηση μπορεί να είναι διάσπαρτη σε διάφορα σημεία μιας αφήγησης.

Corpus σημειώσεων για το μάθημα: ΕΛΛ. 100: Παραγωγή γραπτού λόγου, Πανεπιστήμιο Frederick, τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Κύπρος

7. Το κείμενο συνοδεύεται και από μια φωτογραφία. Πιστεύετε ότι ο ρόλος της είναι διακοσμητικός ή συνομιλεί κατά κάποιο τρόπο με το κείμενο; Αιτιολογήστε την απάντησή σας.
8. Το κείμενο που διαβάσατε φιλοξενείται, σε ιδιαίτερη στήλη, σε ένα συλλογικό ιστολόγιο (<http://www.protagon.gr>). Για ποιους λόγους πιστεύετε θα ενδιέφερε το σύγχρονο αναγνώστη; Βγάζετε κάποιο συμπέρασμα από τα σχόλια των αναγνωστών. Ποιο;
9. Θα καταθέτατε εσείς κάποιο σχόλιο; Αν ναι ποιο;

Φύλλο εργασίας για την παραγωγή λόγου

Αφηγούμαι σε πρώτο πρόσωπο

Με αφορμή μια φωτογραφία από τα παιδικά σας χρόνια συνθέστε μια αφήγηση σε πρώτο πρόσωπο (προσχεδιασμένος προφορικός λόγος), την οποία θα παρουσιάσετε στην τάξη στις συμμαθήτριες και τους συμμαθητές σας. Αξιοποιήστε στο κείμενό σας και τα στοιχεία της αφήγησης που μελετήσαμε στα προηγούμενα μαθήματα (δομή αφήγησης, χρονικοί – αιτιακοί δείκτες, αφηγηματικοί χρόνοι – μην ξεχνάτε: ο ιστορικός ενεστώτας μπορεί να προσδώσει αμεσότητα και παραστατικότητα).

Z. ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Η ιδέα θα μπορούσε να επεκταθεί με τη δημιουργία ενός δικτύου αναγνώσεων βιογραφικών και αυτοβιογραφικών κειμένων (Φρυδάκη 2003) σε βάθος χρόνου με τη

μορφή ενός project (βλ και Παναγιώτα Σεφερλή, Προσωπικές αφηγήσεις, Νεοελληνική Γλώσσα Β΄ λυκείου, 2013).

Η. ΚΡΙΤΙΚΗ

Το γλωσσικό υλικό της ενότητας οικοδομήθηκε στο πλαίσιο της κοινότητας. Τα χαρακτηριστικά των αυτοβιογραφικών ειδών διερευνήθηκαν και αποτυπώθηκαν, αρχικά, στο πλαίσιο των ομάδων και, εν συνεχεία, στο πλαίσιο της ολομέλειας. Οι μαθητές είχαν την ευκαιρία να μελετήσουν ποικίλα αυθεντικά κείμενα, να συνδέσουν τις παρατηρήσεις τους με την αντίστοιχη κοινωνική και επικοινωνιακή κατάσταση, να παρατηρήσουν και να συζητήσουν τον βαθμό εγγύτητας ή απόκλισης από το δομικό σχήμα της αφήγησης.

Αναστοχαζόμενη τη διαδικασία, σκέφτομαι ότι θα είχε ενδιαφέρον σε επόμενη εφαρμογή του σεναρίου να εστιάσουμε στα ψηφιακά αυτοβιογραφικά κείμενα, ιδιαίτερα στα κείμενα του web 2.0, του λεγόμενου κοινωνικού διαδικτύου, όπου οι χρήστες μοιράζονται στιγμιότυπα της ζωής τους με άλλους χρήστες και μέσω των σχολίων αναπτύσσεται μια μορφή αλληλεπίδρασης και διαλόγου ανάμεσά τους. Εδώ εντάσσεται μια ευρεία γκάμα κειμένων: προσωπικά ιστολόγια εν είδει ημερολογίου, αναρτήσεις στο facebook και στο twitter, προσωπικές αφηγήσεις στο youtube και σε άλλα περιβάλλοντα και εικονικές κοινότητες (λ.χ., <http://www.ourstory.com>), γενικότερα προσωπικές ιστοσελίδες, οι οποίες παρέχουν αφορμές για διερεύνηση και συζήτηση όχι μόνο για τα υβριδικά κειμενικά και γλωσσικά χαρακτηριστικά τους, αλλά και για τις κοινωνικές ταυτότητες που διαμορφώνονται-προβάλλονται μέσω αυτών, την ανάγκη δημοσιοποίησης της ιδιωτικής ζωής και την απώλεια της ιδιωτικότητας και ανωνυμίας, τη συλλογή ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων και διαμόρφωση αντίστοιχου καταναλωτικού προφίλ, την προστασία από κακόβουλες ενέργειες, επιθέσεις· ζητήματα πολύ κρίσιμα και άμεσα συναρτώμενα με τη φρενήρη ανάπτυξη της τεχνολογίας και τη μετατροπή του διαδικτύου από χώρο ανταλλαγής

ιδεών σε χώρο εμπορικών, επιχειρηματικών συναλλαγών και μέσο ελέγχου και χειραγώγησης.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Knapp, P., M. Watkins. 2005. *Genre, text, grammar. Technologies for teaching and assessing writing* (p. 220-242). Sydney: University of New South Wales Press Ltd.

Κουτσογιάννης, Δ. 2010. Θεωρητικό πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας και αξιοποίηση των ΤΠΕ. Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την εκπαίδευση των επιμορφωτών στα Πανεπιστημιακά Κέντρα Επιμόρφωσης*, τεύχος 3: κλάδος ΠΕ02, Β' έκδοση. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ.

Μητσικοπούλου, Β (χ. χ.). Κείμενο και κειμενικό είδος. Στο *Θεωρία και Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας, Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα*. Διαθέσιμο: http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/discourse/1_2/index.html

Μπαλτά, Β., Μ. Νέζη & Ν. Σεφερλή. 2011. Ψηφιακός γραμματισμός σε περιβάλλον wiki:πειραματικές εφαρμογές παραγωγής λόγου κατά τη διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Στο *Πρακτικά 6^ο Πανελληνίου Συνεδρίου των Εκπαιδευτικών για τις ΤΠΕ «Αξιοποίηση των ΤΠΕ στη Διδακτική Πράξη»*, Σύρος: 6-8/5/2011.

Πεσκετζή, Μ. 1999. Ο ρόλος του συγγραφέα στην ερμηνευτική διαδικασία και η εγκυρότητα της ερμηνείας. Στο Αποστολίδου, Β., και Ε. Χοντολίδου (επιμ.), *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση* (σ. 147-156). Αθήνα: Τυπωθήτω.

Πολίτης, Π. (χ. χ.). Γένη και είδη του λόγου. Αφήγηση. Στο *Θεωρία και Ιστορία της Ελληνικής Γλώσσας, Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα*. Διαθέσιμο: http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/discourse/2_1_3/index.html

Φρυδάκη, Ε. 2003. *Η θεωρία της λογοτεχνίας στην πράξη της διδασκαλίας* (σ. 275-294). Αθήνα: Κριτική.